

ענף הבקר במושב השיתופי מולדת

מקשאות אבטיחים ומלונים; שאר השטח — אדמת־בור למרעה. ענפי החי: עדר חלב, עדר צאן, המונה 800 ראש, עדר בקר לבשר עם 800 ראש ולול.

ענף בקריהחלב

לאחר סיום בסככות בלוויית הח' דב והסתכך לות בכל סוגי הבקר, התארחתי בביתו של רכז הענף, הח' יוסף נעמן, והוא הואיל באדיבותו למסור לי את כל הפרטים שהנני מביא להלן.

ביום ביקורי (אוג' 1969) עמדו בעדר:

190 פרות

140 עגלות מכל הגילים

140 עגלים

בשנת תשכ"ח עמדו במוצע שנתי 184.2 פרה והתנובה הממוצעת הסתכמה ב־6585 ק"ג חלב עם 3.21% חולבים 3 פעמים כיממה, כנהוג במשקים קיבוציים. ב־12 השנים האחרונות גדל והתרחב העדר בהדרגה מ־84 פרות בשנת 56/57 ל־185 בסוף תשכ"ח; והתנובה עלתה מ־4614 ק"ג עם 3.57% ל־6585 ק"ג עם 3.21% שומן. הושגה איפוא עליה בתנובה כדי 2000 ק"ג בקיר רוב, אולם מתכונת השומן פחתה בשיעור של 0.35%. מן הראוי לציין שהפחיתה בשומן חלה בשנת 60/61 ומאז לא חזרה מתכונת השומן לשיעורים של השנים הקודמות (3.5%—3.6%). חשוב לציין שהגדלת העדר נתאפשרה מתור צרת עצמית, ללא רכישת בקר מהחוץ, וזאת תוך חתירה מתמדת להעלאת התנובה. נמסר לי שאין מחמירים במולדת בפסילת מבכירות בת־קופת חליבתן הראשונה, ולאלה שמניבית בגבור לות 4000 ק"ג, מעניקים את הזכות ל־היטיב את דרכן, ובמקרים רבים אין מתאכזבים מגישה סלחנית זו כלפיהן. הסיבות העיקריות ליציאת פרות מהעדר הן: איפוא: אי־התעברות, מחלות עטין, הפלות ואי־התאמת העטין למכונת הח' ליבה.

עדר מולדת מפריש עגלות לייצוא, מאז הוחל בייצוא לפרס, וכן נמכרות גם עגלות ומבכירות למשקים שונים בארץ. את כל העגלים מגדלים

עלי להודות שלא ציפיתי בזמנו להתפתחות נאותה של משק החלב במושבים שיתופיים, וזה — משום שחששתי שלא ימצאו "מתנדבים" לעבודה זו, ביידעי כמה קשה לקיים צוות רפר תנים במשק קיבוצי שיתמיך בתפקידו. הייתי עד גם לקשיים בפיתוח הענף במושב השיתופי הראשון, בכפר־חיים.

בסופו של דבר נוכחתי שאין להסיק מסקנה כללית מתוך התרשמות ממקרה זה או אחר, ותוך עיון בדו"חות של מועצת החלב נודע לי שהמור שבים השיתופיים מספקים כבר לשוק כ־3% מכלל החלב המשווק. יצאתי איפוא לבקר במושב מולדת, אחד הוותיקים שבמושבים השיתופיים. שהינו גם בין המתמידים בקיום ענף הבקר.

מלים אחדות על היישוב

המושב מולדת נוסד ב־1930; עלו לנקודת ההתיישבות 30 משפחות וכיום יושבות בו 120 משפחות. שטח האדמה — 12 אלף דונם; בכלל זה 600 דונם שלחין. ענפי המשק בשלחין: גן־ירקות לזרעים, מספוא, פרדס אשכוליות על 250 דונם ומטע זיתים (בהשקאות־עזר). 8400 דינר מאדמת הבעל נזרעים: חיטה, שחת, סירגום,

„אידיליה“ ברפת „מולדת“ — החתול מכלה בעכברים וזוגרש הציפורים והפרות מעניקות לו חיבה וחלב

שבין 30 ל-40 ק"ג מיפיעים גם בספרי הביקורת של עדר מולדת, אך יתכן שאין בוקרי מולדת מצטערים באופן מיוחד על כך שאין להם נציגות בין 10 השיאניות שזוכות בפירסומת מדי חודש בחודשו בדו"חות של האגודה לביקורת התנובה. מצערת כמובן פחיתת השומן, אבל זוהי כיום „מכת־מדינה" בכל העדרים הגדולים.

ההזנה

את כל המספוא הגס מייצרים במשק. מאביי־סים כ־2000 טונות מספוא ירוק, עסיסי ותחמיץ. מנת השחת נעה בין יחידה אחת לשתי יחידות ביום. יבולי השחת הם גבוהים וישנם גם עודפים למכירה. את תערובת המ"מ מתקינים במשק ועדר החלב (בכלל זה גם עגלי המרבק) צורך כ־1000 טונות מ"מ בשנה. תוך סיכום התפריט השנתי יוצא שהמ"מ מספק 65%, השחת 9%, המספוא הירוק והעסיסי 25% ואת האחוז החסר וההע"ברה" על התצריכות התיאורטית. מספק וודאי קשה־הריפוד, שהפרות אינן בוחלות בו כל עיקר, כי היא די נקי ומצוי בשפע במירבץ שלהן.

חלוקת המספוא הגס לפי עונות השנה היא כדלהלן: מספטמבר עד פברואר — תחמיץ אביבי ושחת; מסוף פברואר עד אפריל — תלתן ירוק ושחת; מסוף אפריל ובמשך כל הקיץ — סלק מספוא ווודוס, ת"ך הוספת שחת בהתאם לצורך. מנות המ"מ המאקסימאליות בחודשים הראשונים שאחר ההמלטה — 14 ק"ג ליום. מנות המ"מ לפרות יבשות ולעגלות אינן שונות מאלה המקור בלות ברוב העדרים הקיבוציים.

את בני־הבקר היונקים מגמיעים ב־3 סוגי משקה — חלב חמוץ (שמחמיצים בכוונה תח"ל), משקה מילקיוויט וחלב רוזה ממחלבת תנובה. הגמילה היא בגיל של 3 חודשים. אשר למ"מ, שחת ומספוא ירוק — נוהגים כאן כבשאר עדרי הארץ.

עגלי המרבק משווקים בגיל 14—15 חודשים ומשקלם נע סביב 500 ק"ג ולמעלה מזה. נמסר לי שעגלי מולדת זוכים במיכרזים במחירים הגבוהים ביותר, כי אין הם כרסתניים, גופם לא מדושן מחילב ותשרורתם נאותה. חבר אחד מצוות הרפת, הרמן באר, התמחה כפטם מומחה, הוא

ומפטמים במשק ומוציאים אותם לשוק באמצעות המיכרזים של המועצה לשיווק בקר לבשר.

ההמלטות מתחלקות לכל חודשי השנה ואין מתבלטת מגמה לרכז אותן לעונה מסוימת; כתור צאה מזה, גם אין תנודות קיצוניות בייצור החלב בחודשי השנה השונים.

המצב הגופני של הפרות עושה רושם טוב בהחלט, ואין הן מפוטמות כלל, אף לא אלה שביובש. התרשמתי באופן מיוחד מניקיון של הפרות.

בשנת תשכ"ה היו כ־200 המלטות, מפרות ומבכירות; מספר מקרי המוות בלידה היה 8; התמותה ביונקים באותה שנה הסתכמה ב־1%. מתאוננים על התעברות בלתי תקינה ובאופן מיוחד מדאיגים הקשיים בהתעברות של פרות עתירות תנובה. הרושם של בוקרי מולדת הוא שהפרות „הרגילות", שאינן ממריאות לשיאים, מתעברות באופן נירמאלי; בשנה האחרונה נתרבו במקצת גם מקרי עצירת־שיליה, ביחוד בחודשי הקיץ. גם מחלות עטין שכיחות יותר בקיץ — בחודשי יוני־יולי — ומובעת הסברה שזה בגלל לחות האויר העולה בעונה זו.

בדרך כלל התחלופה בעדר הפרות נעה כל השנים בגבולות 20 — 25%, וכיוון שמגדלים כרגיל את כל העגלות, הרי קל היה להגדיל את מספר הפרות ואף נשארו עודפים של עגלות או פרות למכירה לגידול ולייצוא. לפי החישובים שנעשו ע"י הנהלת הענף מסתכמות ההוצאות לגידול עגלה עד להמלטתה הראשונה (בגיל 23 חודשים) ב־1610 ל"י; בכלל זה מחיר העגלה בהיוולדה ופחת מחמת תמותה ועקריות.

כשעיינתי ביומן העדר (אגב, בוקרי מולדת מעדיפים את היומן הישן־נושן על ספר הרפת המודרני רחב־המידות, ששמור אצלם „כאבן שאין לה הופכין") לשנת תשכ"ח מצאתי ברשימת האיננונטאר 57 פרות בגיל שלמעלה מ־5 שנים מבין ה־177 שנרשמו ביומן זה בתחילת השנה; יוצא שהפרות במשק מולדת מאריכות־ימים, וזוהי כעין תופעה יוצאת־דופן בימינו אלה...

על כושר ההנבה של העדר אין להרבות דברים והוא ברמה נאותה למדי. שיאים יומיים

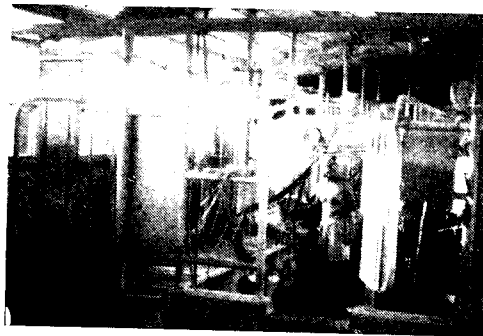
קיבע את ה"דיאטה" של העגלים ומתאם את ארוחותיהם באיבוס.

צוות העובדים

עסוקים בעבודת הרפת 8 הברים — 4 בחליבה, 1 בהזנה וסידורים שונים, 1 בבני הבקר ובהנהלת הרשימות ואחד במרבק; העובד השמיני הוא השבתאי. כל העובדים — וותיקים בענף ומתעדים להמשיך ב"פרנסתם" זו. ישנם כבר מועד מדים צעירים שמוכנים לשאת בעול הרפת. אבל לפי התקן בענף (במסגרתו הקיימת) אין מקום לעובד נוסף ועל הצעירים לחכות עד שאחד הוותיקים ייצא לפנסיה! הרי זו תופעה מפתיעה ביותר. בידעני את הקשיים וההתלבטויות בכינון צוות עובדים קבוע בענף הרפת. איני יודע מהו המצב מבחינה זו במושבים השיתופיים האחרים, אבל אין לי כל ספק שבמושב מולדת אין קיימת "בעיית" העובדים-הרפתנים וחששותי מ"הימים ההם" נגוזו כליל. מתוך שיחה עם אחדים מבין עובדי הענף התרשמתי שיש להם "ענין" במקצוע הזה ואין הם רואים את עצמם כמגויסים בעל-כורחם לתפקידים אלה. יש לברך את משק מולדת על הישג זה.

המובנים

אין רפורמות ואין תכניות לשיכלולים ושינויים בשיכון הקונבנציונאלי של הסככות. אינם להוטים — לא אחר תאי-מנוחה ולא אחר מפעל

מכון חליבה מטיפוס טאנדם, והימים ההם

מיכלית פרטית להובלת החלב למחלבה

מות וכו' וכו', שבעים-רצון בסככות הרגילות ובחצרות ואינם בהולים להשקיע כספים בהפיכת מכון חליבה מטיפוס טאנדם למכון מודרני יותר. ובסיורי במיבנים זכיתי בהפתעה המרעושה ביותר: במולדת ממשיכים לרפד בשפע של קש (אף-על-פי שהקש "נתגלה" בזמן האחרון כמס" פיאגס נאות!), כשתי טונות לפרה בשנה, ואין רואים בזבל הרב המצטבר בסככות "מיטרד"; מוציאים אותו מידי חודשיים (כ-4000 מ"ק בשנה) ומטפלים בו. החבר ליטביץ הינו חסיד הטיפול בזבל האורגני לפי שיטת ד"ר גוטפריד, והוא מתמיד בכך. בזבל המטופל מזבלים את שדות הכלהה (גידולי השחת), את גן הירק, את הפרדס ואף את המקשאות שבשדות הבעל והעיקר — רואים ברכה בכך והיבולים מפצים יפה את העמל וההוצאות בייצור הזבל האורגאני. החצרות שליד הסככות וחלק מריצפת הסככות מצופות בשיכבת חצץ דק של בזלת וכך נמנעת התהוות הביצות במקום מירבצן של הבהמות. זבל החצר רות, שמתייבש מהר בעונת החמה, נמכר כחומר גלם (או כאחד המרכיבים) לתעשיית המספוא לעופות.

בהתהלכי בשטח הרפת קידמוני, כמעט ליד כל בנין, כלבים בנביחותיהם הקולניות. שאלתי לפי שר הדבר ונמסר לי של "אינוונטאר" החי של הרפת משתייכים גם 6 כלבי-שמירה, וזה — משום שמשק מולדת וכה גם בביקור של מסתננים שגנבי פרות מהחצרות; את הפרות הצליחו לקבל

במולדת מקיימים גם עדר בקר לבשר, וכפי שנאמר לי, גם ענף זה מחזיר תמורה הוגנת לעוסקים בו. בביקורי הפעם לא נמצאה האפשרות לבקר בעדר זה וסבורני שכדאי יהיה להתעניין במימשק הענף הזה בתנאי משק מולדת ולהביא לידיעת בוקרינו את הפרטים על כך.

סיכום

עם צאתי ממולדת ובסכמי את הרשמים מהד ביקור שמחתי על כך שהרהורי הפאסימיים בשאלת כינון וקיום ענף הרפת במושב השיתופי נתבדרו, ובטוחני שאנשי מולדת לא יחססו להרחיב את העדר לאחר שתוסר המיגבלה של מיכסות הייצור; עלי-כלפנים הם הוכיחו שהינם מוכשרים לשאת יפה ובהצלחה בענף זה.

הנני להביע את תודתי לחברים שהדריכוני בסיורי זה ובאופן מיוחד לחבר יוסף נעמן ולבני-ביתו שארחוני כה יפה. תודה מיוחדת לסמדר! י. עצמון

אוגוסט 1969

הפרות שחזרו מהשבי

חזרה, אולם מאז, אין סומכים עוד על השומר בלבד ונעזרים בכלבי שמירה עזים.

השפעות המזון המרוכז בתפריטי ה"הכנה"

באוניברסיטת איסט-לאנסיונג (מישיגאן, ארה"ב) נערך ניסוי מעניין ב"הכנה" 98 עגלות-מבכירות 50 פרות. המחצית האחת של פרות ועגלות קיבלה ב-21 הימים שלפני ההמלטה תפריט מזון שסיפק גם מזון מרוכז והמחצית השנייה ניזונה במספוא גס בלבד. אחרי ההמלטה קיבלו כל הבהמות מזון מרוכז ללא הגבלה במשך 45 ימים. כל מבכירה שצרכה (בממוצע) בתקופת ההכנה 220 ק"ג מ"מ הניבה באותם 45 יום של תחילת הלאקטאציה 54 ק"ג חלב יותר מאשר חברתה שלא קיבלה מ"מ כלל. כל פרה שאכלה (בממוצע) בתקופת ההכנה 295 ק"ג מ"מ הניבה ב-45 הימים הראשונים 36 ק"ג חלב יותר מאשר חברתה מקבוצת ההיקש (ללא מ"מ).

סיבת חוסר הישג כלשהו מבחינה כלכלית בגלל תוספת מ"מ בתפריט ההכנה מוסברת בכך שהפרות והמבכירות היו בדרך כלל במצב גופני טוב לקראת התייבשותן. באופן מיוחד בלטו במצבן הגופני הטוב הבהמות שהתאחרו בהתעברותן.

תוספת המ"מ בתפריטן של המבכירות החמירה את תפיחת העטין (בצקת — Edema) אצלן; בפרות לא נתבלטה השפעה זו.

אף-על-פי שמחלות כגון דלקת-רחם, עצירת שיליה והפרעות עיכול לא הוחמרו (באופן משמעי) מחמת תוספת המ"מ בהכנה, הרי בלט ריבוי המקרים של קדחת-חלב בקבוצות המ"מ, ומקרי המאסטיטיס במבכירות שניזונו במ"מ היו מרובים פי שניים מבקבוצת ההיקש. בפרות לא בלטה באופן מיוחד השפעת המ"מ על ריבוי המאסטיטיס.

בנוסף למ"מ קיבלו הבהמות הנ"ל גם שחת, לפני ההמלטה ואחריה. תחמיץ תירס בכמות של 13.6 ק"ג ביום הוגש — החל מהיום ה-5 שאחר ההמלטה. על ניסוי זה חזרו במשך 3 שנים. מובן מאליו שטיב השחת היה שונה משנה אחת לשניה, אבל בדרך כלל היתה זו שחת אספסת מעורבת דגנים, שיובשה בשדה; הקמה נקצרה בסוף ההנצה, או בתחילת הפריחה. בגלל תוספת המ"מ במנת ההכנה, פחתה בשיעור ניכר צריכת השחת.

י. ע.